

KÖZHASZNÚ

NYOMDAI KALAUZ

A NYOMDAI ÜGYEK IRÁNT ÉRDEKLŐDŐ KÖZÖNSÉG

VALAMINT

A MAGYARAJKÚ KÖNYVNYOMDÁSOK

SZÁMÁRA

SZERKESZTETTÉK:

BÓNA K. J. ÉS NÁNAY S.

— Ár 25 kr —

A tiszta jövedelem az „Országos nyomdász-egyletnek”
adományoztatik

NYITRÁN

KIADJÁK: BÓNA, NÁNAY és BAUER
1894

KÖZHASZNÚ

NYOMDAI KALAUZ

A NYOMDAI ÜGYEK IRÁNT ÉRDEKLŐDŐ KÖZÖNSÉG

VALAMINT

A MAGYARAJKÚ KÖNYVNYOMDÁSZOK

SZÁMÁRA

SZERKESZTETTÉK:

BÓNA KÁROLY J. és NÁNAY SAMU

Országos Széchényi Könyvtár

NYITRÁN

KIADJÁK: BÓNA, NÁNAY és BAUER

1884

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

É l ő s z ó.

Az iparágak nagyrésze eddigelé csak gyakorlati uton sajátított el, a kor előhaladása pedig megköveteli, hogy az iparágak mesterségei segédkönyvekben öletlessenek fel, mert meggyőződésünk az, hogy ez által az egyes iparágak csak nyerne: ha rövid és érthető alakban, azaz ha egy olcsó zsebkönyvben előadatnak. Ezt bizonyítja az eddig megjelent segédkönyvek sokasága. A nyomdászat sem maradhat hátra, ennél fogva elhatároztuk az általunk kiadni szándékolt „Nyomdászok segédkönyve“ helyett a „Nyomdai Kalauz“ kiadását és azzal a nyomdai ügyek iránt érdeklődő közönség, valamint a magyarajku könyvnyomdászok elé állni azon kérelemmel: hogy fogadják azt annyi szeretettel és pártolással, mint mennyivel hazánk nyomdászati iparát emelni óhajtják; mert mi azon édes reményben élünk, hogy a művecskének kiadása által, amely a nyomdászatnak a legjobb kútfők után az elméleti és gyakorlati részét lehetőleg röviden és egyszerű modorban tárgyalja, nemcsak a nyomdászoknak, hanem egyáltalán a t. közönségnek is hasznos és hézagot pótló szolgálatot véltünk tenni annál is inkább, mivel a magyar szak-irodalom eddig ilyesmivel nem bír.

Menj tehát kis „Kalauzunk“ az érdeklődők körébe — kikhez egyuttal azon kérelemmel fordulunk, miszerint a munkában előforduló hiányosságok iránt szives elnézéssel visellessenek, mert a nyomdászat jelen állásáról kimerítő képet nyújtani, a művelődéstörténet íróinak feladata — s tartsd föl bennök, mint tanácsadó, a nyomdai haladás eszméjét!

Nyitrán, 1884. évben.

A kiadók.

Az írás fejlődéséről.

Mikép fejlődött az írás?

Az emberi találmányok közt egy sem bir oly nagy horderővel, mint az, a mely a kiejtett szót jelek által képes a szemnek fölmutatni, vagyis az írás.

A beszéd, a mint tudjuk, az emberrel születik s az embert emberre teszi; de az írás is az emberhez oly közel áll, hogy anélkül mivel ember nem létezhetik.

Az ember felfog, gondol, ítél és gondolatait egymással közli: hallható, avagy látható módon — az mindegy; mert az írás ép' oly beszéd, mint az élő szó. Csak az a különbség: hogy az írást, mint egy kézi mesterséget lehet megtanulni; a nyelvet, azaz a beszédtant azonban csakis hosszabb gyakorlat által lehet elsajátítani, ha az ember a nyelvtannak a lényét felfogja. Az írás e szerint mesterséges segéd-eszköz, mely az idegen nyelvek megtanulását előmozdítja, sőt az anyanyelvéét is, melyet az ember már csecsemőkorban kezdte tanulni.

Hogy az emberiség a született anyanyelvét mily soká beszélte a nélkül: hogy valakinek eszébe jutott volna a hallható szót jelek által előmutatni? — az nem tudatik s annak keletkezése egykönnyen ki sem fog puhatoltatni; de hogy azon eszme, a mely a kiejtett szót jelek által megörökíti, egy fenséges és magasztos vala, hogy az egy közönséges halandóé nem vala: azt már az ó-korban élők is elismerték, mert e találmányt a bálványoktól eredőnek vélték.

De légyenek azok akár fönicianusok avagy egyiptusok, akik legelőször irtak, annyi bizonyos, hogy ők akkoron még egyes betűket a szó kifejezéséhez nem ismertek, hanem csakis egyes szavakat. Ezen szavak pedig ismerős tárgyakat ábrázoltak s így az írás hieroglif azaz szóképpé lön. Nyers és hiányos volt ezen írás, mert csakis a legismeretesebb szavakat lehetett ismeretes tárgyak által kiírni, illetve egy gúlára kivésni; ez okból későbben különféle szimbolikus jelek által pótolták a hiányzó jeleket azaz tárgyakat.

Az emberi szellemnek és igényeknek e képes s hiányos írás azonban csakis rövid ideig felelt meg, mert bonyolódott vala. Ez okból a képes írást más önkényű jelek által egyszerűsítették körülbelül olykép, mint azt p. o. a chinaiak manapság is teszik.

Ámbár ezen önkényű jelek egyszerűbbek valának, azért mégis bonyolódottak voltak, mert szintén egész szavakat fejeztek ki, avagy csakis többféle jelek által lehetett egy szót kifejezni; nem csoda tehát, hogy azon emberek, a kik manapság is ezen írást használják, nem igen jártasak az írásban.

A legnagyobb haladás azonban akkor történt: midőn a szónak egyeséje szószótagoltatott és ezen szótagoknak egyes kifejező betűket adtak, s ezen betűkből a szótagok a szórendszer szerint összeállítottak. Ez azonban előbb nem történhetett csakis akkor, midőn az emberek már

felfogták, hogy a szavak szótagokból állanak, s hogy kevesebb jelek is elegendők ahhoz, hogy egy hallható szó értelmesen kifejeztessék és láthatóvá tétethessék.

Midőn az emberek a betűíráshoz áttértek, akkor a hallható szóhangnak látható előállításához is különféle jelek keletkeztek. A nyugatiak ugyanis, sőt még manapság is mindazon népfajok, melyek a közművelődésnek terjesztői, bármi betűírást használnak is az írásnál, nemcsak a magán-, de a mássalhangzókat is kiírták s egymás mellé szorosan helyezték; a keletiek azonban a mássalhangzókat csakis egy ékezzettel avagy egy olvasójellel tüntették elő s azt manapság is így teszik. A magánhangzókat pedig egyik népfaj a másiktól sajátította el. Az a magánhangzót p. o. a magyar, német s a tótnak *a*-nak, a zsidó *aleph*-nek, a görög *alpha*-nak s az orosz *ass*-nak nevezi, illetve mondja ki; ez tehát azt bizonyítja, hogy az elsajátítás tény, mert a rokon kiejtés félig-meddig ugyanaz. A rómaiak és görögök azonkívül már oda is törekedtek, miszerint a kézírás azon tökélyre fejlesztették, hogy az ember által kimondott s hallható szót azonnal egyes rövidített jelek által — mint p. o. a jelen korban használatban lévő Gabelsberger-féle gyorsírázatnál — lehessen kifejezni. A történelem ugyanis azt állítja, hogy Xenophon Sokratesnek (a ki a híres Xantippét bírja nejlül, s a ki jenének folytonos fecsegése miatt azt állítja, hogy a nők nyelv nélkül beszélnek!), szelleműs beszédeit rövidített írmóddal által vala képes leírni. A rómaiaknál ezen gyorsírázat „Notae“ név alatt vala ismeretes; de népszerűvé ép' úgy nem vált: mint manapság a bonyolódott stenographia.

A betűk azonban nem valának mindenütt küalakra nézve egyenlők, mert minden nemzet nyelve szerint módosította a kifejező írást; sőt mi több, a sorok írása is különféleképen történt; mert némely nemzet, mint p. o. mi nyugatiak: balról jobbra írt; más pedig, mint p. o. a keletiek és a zsidók: jobbról balra; avagy, mint a chinaiak: felülről alulra.

Általában véve az írás rendszere a könyvnyomdászat feltalálásaig kevés változáson ment keresztül; némelyik feledékenységbe ment, néhány pedig a latin s görög betűrendszerből keletkezett. Az író-eszközök javítása szintén igen csekély befolyást gyakorolt az írásra; legfőljebb ahhoz járultak, hogy azt megkönnyítették.

A középkorban, a midőn csakis a magasrangúak voltak jártasak az írásban, s a midőn a vitézek és a grófok is írományaikat nagyjából mások által készítették: úgy szólván nem is írtak, hanem csakis festettek, mert a betűk különféleképen díszítve valának. Akkoron az írás, mint minden tudomány és művészet, csakis zárdákban vala honos és ismeretes; mert a tudománynak férfiai, a folytonos fegyvercsörgés és háborúk miatt, oda menekültek volt.

Midőn Guttenberg azaz Gansfleisch János (szül. Mainzban 1401-ben, † 1468-ban), német nemes, ki anyjától a Guttenberg nevet vette föl, 1440-ben a könyvnyomdát feltalálta, akkor ezen hatalmas művészet miatt az írmóddal is új útra tereltetett. Azon szögletes, különféle festék által díszített s itt-ott eltorzított kezdő betűk, azaz „Initialiák“, a melyeket a szerzetesek könyveikben használtak, a nyomtatáshoz nem igen voltak alkalmasak, mert a nyomtatás egyszerűséget igényel; a kézíráshoz szintén nem voltak már célszerűk, mert bonyolódottságuk miatt nem lehetett velük gyorsan és folyékonyan írni. Nem csoda tehát, hogy

az írás és a nyomtatásnak igényei egymástól nagyon elágaztak; előbbi egy szónak a betűit egy jel által akara kiírni, utóbbi pedig betűit, a melyek szétoszthatók és viszont össze is szedhetők voltak s azok is maradtak, olvashatóbbá akará tenni.

A Guttenberg által feltalált betűk alakja ugyanis nemcsak egész Németországban, hanem Európa legtöbb országaiban, kivált Olaszországban is elterjesztetett, hol a régi gót (Gothisch) betűket, melyből később a mostani német svabach (Schwabach) és fraktur betűk keletkeztek, legelőször változtatták a romain vagyis antiqua (latin) és az italique vagyis cursiv (dülő) betűkre, s a betűnek törzs-vastagságában is több javítást léptettek életbe. — A betűnek törzs-vastagsága azonban különféle volt, mert nem létezett egy egyöntetű rendszer; manapság azonban e bajon is már segítve van s pedig a Didot által feltalált egyöntetű, ciccon alapuló typometricai rendszer által, amely 12 pontból áll. E szerint 1 pont = $\frac{1}{8}$ petit, 2 p. = $\frac{1}{4}$ petit, 3 p. = $\frac{1}{4}$ cicero, 4 p. = egy diamant (gyöngy), 5 p. = e. perl, 6 p. = e. nonpareil, 8 p. = e. petit, 9 p. = e. bourgeois, 10 p. = e. garmond, 12 p. = e. cicero, 14 p. = e. mittel, 16 p. = e. tertia; a betű magassága pedig 63 pont, a kizáróknak és az ürpótoknak 51 pont. — Ha ezen typometricai rendszer nem volna, akkor a betűk (írás) megrendelésénél nem egy zavar keletkezne; mióta azonban e rendszer létezik, azóta a legkisebb betű vastagságtól az ugynevezett gyöngytől felfelé, többféle betűfaj keletkezett; p. o. a cicero írásnak van — mint ezen mintából kitűnik:

közönséges antiqua, félkövér, egyptienne stb.
cursiv, új cursiv, merkantill, ronde stb.

Fraktur, Schwabach, Gothisch stb.

betűje. — S ezen írásfajok valamint a különféle körzetek is (miután a nyomdászattal egyidejűleg s ugyanazon kútból származott a metsző- és véső-művészet is), a korigényei miatt az alakra nézve mindég változnak.

E szerint tehát már több, mint 400 éve annak, hogy a kézírás a nyomott írástól, illetve az utóbbi az előbbitől végképen elvált. Ez óta mindketto saját útján halad előre, s odáig vitték: hogy manapság a nyomtatás a kézírást, légyen az ámbár a legszebb kaligraphia avagy bármiféle autograph által is sokszorosítva, fölülmulja!

—a

II. RÉSZ.

Tudnivaló a könyvnyomdászatról.

Mit értünk a könyvnyomdászat alatt?

A nyomdászat alatt művészet értetendő, mert feltalálásakor nemcsak a hasznos után törekedett, hanem a szépnek is hódolt, mint manapság is; ennél fogva nem sokára nélkülözhetetlenné vált s szabadalmakkal tüntettetett ki.

Jelenleg a szabadalmak megszűntek, a tekintély odaveszett. A művészetek sorában „hamupipóke“ gyanánt tekintetik, a tudománynak már csak napszámosa, nem pedig annak hasoncélak után törekvő testvére, s hívei által egoistikus vágyaik kielégítésére csak fejős tehénnek tekintetik. A nyomdászat e süllyedésének oka: az iparszabadság.

A könyvnyomdászati mechanikája alatt pedig értetendő, hogy az összeszedhető és szétosztható egyes betűk, léniaiak stb. forma alakban rakatnak, s hogy az összerakott formákról, a kézi avagy a gyorsajtóban a szükséges és olvasható példányok kinyomatnak.

A nyomdászatnál azonban, amely a magasabb szellemi s technikai fejlettséget feltételez, az feltűnő, hogy rászorul különféle mesterségek támogatására, noha a papírgyártás és betűöntés csaknem kizárólag a nyomdászatnak köszöni létét; mert a könyvkereskedés, festékgyártás, gépisme, fametszés, horgedzés és még egy csomó iparág képezik kiegészítő részét, vagy legalább gyümölcsöző összefüggésben állnak vele.

Manapság ugyanis egy nagyobb nyomdában, amely a kor igényeinek megfelelő, a gyors- és a kézi-sajtókon kívül hosszú sorokban állnak az állványok (regálisok) több osztálylyal, rajtuk a különféle betűket tartalmazó betűszekrényekkel, melyeknek apró rekeszeibe osztatnak be a kis és nagy betűk, vagyis a szavak és sorok, melyek egy könyv stb. kiszedéséhez szükségesek. A betűszekrények előtt pedig állanak a szedők, olvasva a kéziratartórol a kéziratot s szerényen rakva betűt betű után a sorok megkívánt szélességéhez csavar segélyével igazítható „sorzóvasba” (winkelbe), mely ha bizonyos számú sorokkal már megtelt, a szedés félretételével ismét kiürítettik, azaz a sorok egy szedő-hajóra kiemeltetnek mindaddig, míg a szedés nem kész; ha a szedés kész, azaz ha a szekrények üresek, akkor „osztással” foglalkoznak. Három-négy nap alatt a szorgalmas szedő közönséges könyvalakból elkészít egy ivnyit. A leggyakrabban használt betűk azonban, p. o. petit, bourgeois, garmond és cicero, szépen beosztva, több mázsányi mennyiségben fekszenek a már említett betűszekrényekben; sőt egy jól berendezett nyomdában több száz fajta betű is van, p. o. latin, (a milyennel a magyar szöveg is szedetik), gót (német) stb., vannak aztán cifra betűk stb., és mindez a legkisebttől az ugynevezett gyöngyírástól (diamant), amely csak harmadrész nagyságu azokhoz képest, melyekkel e szöveg szedve van — a legnagyobb és legkövérebb fajtáig. Minden faj azonban, valamint a falragaszokhoz hasonló 1—2 lábnyi magas fabetűk is, más azaz egy önálló szekrényben, osztatik.

S mivel korunkban a sajtó az összes szellemi élet közvetítője, ennélfogva nem csoda, hogy Magyarhonban máris 300 nyomda van, s hogy Budapesten 3 szaklap is jelenik meg, még pedig a „Typographia” (hetilap), a „Graphica” (havonta 2-szer) és a „Nyomdászok Közlönye” (hav. 2-szer). Ezen 300 nyomda mellett azonban Magyarhonban ezideig csakis egy gépgyár (Wörner J. és társa, Bpsten) és két betűöntőde (Fischer és Mika, valamint Rust és társa, Bpsten) létezik. —a

A könyvnyomdászatnál a törvények figyelemre méltatandók-e?

A könyvnyomdászatról általán ismeretes, hogy mindaddig, míg a szabadsajtó életbe nem lépett, a censura alá vala vetve; manapság ettől ment; a nyomdász azonban, ha kellemetlenségbe nem akar jönni, köteles néhány törvénycikket figyelemre méltatni, még pedig a következőket:

1. Az 1848-ik évi XVIII-ik trének, azaz a sajtótörvénynek 40. §-át, mert az ekkép szól: „Ugy a nyomtatványokból, mint az ábrázolatokból két (2) példány a helybeli hatóságnak átadandó, egyik a hatóságé, másik bekötve a nemzeti muzeumé lesz.”

2. Ugyanazon trekknek a 41. §-át, mert az ekkép szól: „Mely nyomdatulajdonos bármely nyomtatványra nevét és lakát nem teszi ki, ha a nyomtatvány sajtóvétséget foglal magában, bűntársnak tekintetik; ellenkező esetben 100 frtig terjedhető büntetésben marasztaltathatik el.”

3. Az 1881. évi XXVI. trekknek, azaz a bélyegilletékre vonatkozó trc. 28. §-át, mert az ekkép szól: „Az illetéki szabályok (192. §.) azon rendelkezése, mely szerint a hirdlapokba iktatott bélyeg köteles hirdetményektől járó bélyegilleték a lapkiadót terheli, azzal bővítették, hogy a bélyegköteles tárgyat előállító nyomdatulajdonos, a hirdetési bélyegilletékért kezeskedik. — A nyomdatulajdonos köteles az üzletében nyommandó s hirdetményeket felvevő minden hirdlapot vagy időszaki lapot első megjelenésétől számítandó 8 nap alatt az illető illeték-kiszabási vagy adóhivatalnál bejelenteni, máskülönbéni közigazgatási uton 20 és ismétlés esetében 100 frtig terjedhető pénzbürséggel terheltetik.” —y

III. RÉSZ.

A könyvnyomda főrészeiről.

Mit értünk a nyomdai főrészek alatt?

A nyomdai főrészek alatt értjük: a kézi avagy a gyorsajót, a simító-sajót avagy a pakoló-prést, a folyó betűket (Brodsschriften) — azaz mindazon betűket, melyek nem címek, hanem a könyvszedéshez használtatnak, p. o.:

petit, garmond, cícero,

a falragasz-betűk, a **cím-** és a **olfrabetűk**, a keretek s díszletek
 a különféle lénia — — — — — amelyek a typometricai rendszer szerint vágottak, a festék stb. —y

IV. RÉSZ.

A nyomdai legszükségesebb segéd-eszközökről.

Mit értünk a nyomdai segéd-eszközök alatt?

A nyomdai segéd-eszközök alatt értetnek:

Az *állványok* (Regale). Az állványokon, amelyek több osztálylyal bírnak, vannak a betű-szekrények.

Az *ár* (Able). Ezen eszköz által a betűhibák stb. kiemeltetnek és lapos fogával a helyes betűk visszanyomatnak.

Az *árkolt ürpöt* (Hohlsteg), amely a formazáráshoz használtatik. Ezen nagyobb ürpöt, hogy a súlyban könnyebb legyen, a közepén kiárkolt.

A *betűszekrények* (Setzkasten). A betűszekrények rekeszekre vannak felosztva, amint a 10. lapon látható, s azokba tétetnek a betűk; a lénia-szekrénybe pedig a lénia.

A *faragó-kés* (Schnitzer), amely az ólomlénia szétvágására és a körzetléniaikon való sarkok metszésére használtatik.

A *forma-állványok* (Form-Regale), melyekbe a szedő-deszkák tétetnek.

A *formazáró-készülék* (Schliesszeug), mely által a forma (szedés) a szorító-keretben szorosra szorítottatik.

A *hajók* (Setzschiffe). A hajók különféle nagyságuk s arra szükségese-
gesek, hogy rájuk a szedett sorok a sorzó-vasból kiemeltessenek; a
nagyobb hajók keretei közt azonban önlemez van, amely foggantyújánál
fogva kihúzható.

A *javitó-szék* (Corrigierstuhl), melyre a szedő-deszka a javítandó for-
mával javítás végett föltétetik.

A *kézi henger* (Auftragwalze), amely a korrektura-levonásnál szükséges.
A kézi henger belül fából, kívül ruganyos anyaggal ($\frac{1}{3}$ szörp s $\frac{2}{3}$ enyv)
bevont eszköz, mely által, ha festékekkel a festékközlapon telítetik s ha a
formán végig görgettetik, a forma befestetik.

A *kézirat-tartó* (Tenakel). Ez egy +-alaku faeszköz s két részből áll;
az egyik egy fennálló, vasszöggel ellátott lécz, amely a betűszekrény jobb
avagy bal szélébe szuratik és azután a kézirat rátámasztatik; a másik
pedig egy kétágú csippettyű (Divisorium), a mellyel a kézirat átkaroltatik.

A *sor ritkító-vonalak* (Durchschuss). E vonalak által, miután a
nyomdai rendszer szerint vágottak, a kiszedett sorok ritkíthatók, mert
nem oly magasak, mint a betűk.

A *sorzóvas* (Winkelhacken). Ezen eszközbe rakatnak a betűk egy
szedő lénia felületén mindaddig, míg egy sort nem képeznek; a sorok
pedig egy hajóra kiemeltetnek. A sor szélességének szabályozása pedig
a csavarkulcsnak kinyitása és bezárása által történik, még pedig a kö-
vetkezőkép: Hogyha p. o. azt akarjuk, hogy a szedendő sorok 8 cicero
szélesek legyenek, akkor a sorzón a csavarkulcsot felnyitjuk s a sorzóba
egy 8 cicero hosszú ürpót (stéget) fektetve helyezzük s azután a csavar-
kulcsot addig toljuk, míg az ürpóton fönnakad, ekkor a csavarkulcs
bezáratik s a sor szélessége kész.

A *szedő- azaz a forma-deszkák*, melyekre a kiszedett formák tétetnek.

Az *ürpót* (Stege). Ezek által a tabellákon stb. az ürhelyek kitöltet-
nek, mert hosszú- s vastagságuk a nyomdai rendszer szerint öntöttek.

—y

V. RÉSZ.

A betűszekrények és a görög betűk ismertetéséről.

A közönséges antiqua szekrény.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	„	Ä	Ö	Ü	ö	ü
A	B	C	D	E	F	G	H	I	K	L	M	N	O	P	Q
R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	J	&	Á	É	Í	Ó	Ú
Š	*	†	[	(	ő	ű	á	é			í	ó	ú	fi	fl
ä	ö	ü	s		t	u	r				v	w	y	z	$\frac{x}{ff}$
k	h	l			m	i	n				o	p	f	j	
—	q	c	b		a	$\frac{1}{2}$	e				d	g	négy- szög		
?	!	;	:	'	-	$\frac{1}{4}$	zárka	,			.	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{4}$	négyzet	

2. Az α (alpha) 24-féle ékezetű, az ϵ (epszilon) 14-féle, az η (éta) 13-féle, az ι (ióta) 14-féle, az $\omicron$ (omikron) 14-féle, a ρ (róh) 2-féle, az υ (üpszilon) 14-féle, az ω (ómega) 24-féle; a 6-tos szám a ς (szigma) ha a ς felülről ékezettel bír. Ha a betűk a számértéket jelzik, akkor minden ezernél a bal oldalon alulról egy vonás teendő; p. o. $\alpha\omega\pi\alpha$.

3. Az ékezet sokféle, amint e példából kitűnik: $\acute{\alpha} \grave{\alpha} \tilde{\alpha} \hat{\alpha} \check{\alpha} \ddot{\alpha} \acute{\alpha} \grave{\alpha} \tilde{\alpha} \hat{\alpha} \check{\alpha} \ddot{\alpha} \acute{\alpha} \grave{\alpha} \tilde{\alpha} \hat{\alpha} \check{\alpha} \ddot{\alpha}$.

4. Az ékezetek szedésénél a hangzás végett, nagy figyelem fordítandó.

5. A szótagok elválasztásánál a latin elválasztási rendszer szem előtt tartandó.

—y

VI. RÉSZ.

A szedés-, a javítás- s az osztásról.

Mit értünk a szedés alatt?

A szedés alatt értetődik az: hogy a szedő által az egyes betűk a sorzóba egymásmellé rakatnak a végből, hogy azok szavakat s sorokat, a sorok pedig tömör formákat alakítsanak, azaz tüntessenek elő.

A szedő ugyanis, ha szedni akar, egy sorzóba, a melynek sorszámos-sága a ciceronak rendszere szerint megállapított, egy szedő-léniát tesz s azután a sorzót a bal kezébe fogja és a betűszekrény közepe elé áll; a jobb kezének a hüvelyk, mutató s középső ujjával pedig megfogja a betű fejét olykép, hogy a betű árokja (Signatur) felfelé álljék s a sorzóba rakja, ahol azt a bal hüvelyk új átveszi s fönttartja. Ezen műfogás alatt a szedő gyorsan vett egy pillantást azon rekeszre, ahonnan a következő betűt kell kiszedni a végből, hogy a kiszedendő betűnek a fejét eleve megpillanthassa s hogy ne legyen kénytelen a betűt az ujjá közt forgatni addig, míg a betű feje s árokja felfelé áll.

Ha a sorzóban a sor már teli s abba már egy szó sem fér, akkor a sor finom zárkák segítségével kitöltetik s pedig olykép, hogy az egyes szavak közt a lehetőséghez képest egyenlő űr jöjjék; a zárkákat azonban erővel nem szabad a szavak közé tolni, hanem gyengén, hogy el ne törjenek; ez okból legcélszerűbb az, ha az utolsó betű kihúztatik s azután a hiányzó zárka be- a kihúzott betű pedig visszatétetik. A kizárás alkalmával egyuttal arra is kell ügyelni, nem-e hagyattak ki egyes szavak vagy betűk, avagy nincs-e a szavak közt idegen betű?

A sor behúzása a betű nagyságától s a nyomtatványnak az alakjától függ; 8-rétű alaknál p. o. elegendő két négyzet. Az idézés 3-4 négyzettel húztatik be s a következő sorai is 1 négyzettel.

A sor kimenetele űr, azaz négyszög avagy négyzet által csakis az esetben kitölthető, ha legalább is 1 négyzet fér be, ellenesetben a sor zárkák által kihajtható, azaz kitöltendő.

A szavak szétválasztására szintén nagy gond fordítandó, mert a sorok végén sok kötjel egymásután olyan, mint a rázspoló. Különösen arra kell ügyelni, hogy négy betűből álló szavak, valamint a számok is el ne választassanak.

Kötszavaknál, ha ritkíttatnak, a -jel közt is, kezdő betűkből álló szavaknál azonban, vagyis: az A V Y közé hajzárka vagy mi sem teendő.

Az interpunctiónál (, ; ! ?) pedig arra kell vigyázni, hogy azok elé egy finom hajszálzárka (spatium) adassék; — azonkívül a kötjelnél, ha egy kötszóra vonatkoznak p. o.: papir-, író- és rajzser-kereskedés, még arra is figyelendő, hogy a vessző (,) jele ne elejébe, hanem utána p. o.: papir-, író- stb. tételessék; — továbbá arra is figyelendő, hogy a felkiáltó (!) jel az idéző szavaknál p. o.: „Előre!” ne az idéző (”) jel után, hanem az előtt használtassék.

Az idéző (”) jegy szedésénél, amely voltaképen két összetett kom-mából „ állott elő, „melyek közül az egyik az idézendő szó előtt lábbal lefelé, másika a szó után lábbal fölfelé („—“) áll“, a következőre ügye-lendő: 1) Ha valamely könyvben vagy nyomtatványban oly idézet fordul elő, amely több bekezdésből áll: akkor minden bekezdésnél tételessék az idéző jegy, de a sorok kimenetelén nem, mindaddig, míg az idézetnek vége nincs; ez által az olvasó könnyebben észreveszi, hogy még mindég idézetet olvas s hogy az meddig fog tartani s tart. 2) „Ha az idézett mondatban még egy idézet fordul elő: akkor az egy komma („—,——“) által idéztessék.“

A címsor a sor közepére kizárandó.

Ha a sorzóban 5-6 sor van s ha abba több nem fér, akkor azok a sorzóból egy hajóra kiemeltetnek még pedig a következőkép: A sorzó a szekrény szélére tétetik s a középső ujjainkkal szorosra fogva a sorokat, a mutató ujjainkkal pedig a szedés felületét a szedő-léniával fenntartva, az egész szedés a hüvelyk s mutató ujjainkkal a sorzóból óvatosan kihuzatik olykép, hogy a sorok alatt a szedő-lénia jöjjék s azután a hajóra kiemeltetik.

A kiszedett sorok, illetve a columna alján pedig óvintézkedésből, nehogy a fölbontásnál az utolsó sor eldüljön, egy vak sor adatik, s azután a szétomlás megakadályoztatása miatt zsinórral körülköztetik. A kikötésnél azonban arra kell vigyázni: valjon a columna száma jó-e, és a szedés alakja nem-e hosszabb vagy rövidebb, mely esetben a sorok közötti űr a ritkító-vonalak által kitágíttatik avagy összebb vonatik; továbbá nem-e kezdődik egy fattyú-sorral, azaz egy egysoros kimenővel, s valjon az előforduló jegyzetek ki vannak-e szedve?

Az accidenia, vagyis a meghívó-jegyek, az étlapok stb., valamint a falragasz-készítés, amely korunk szülötte s a modern szükségletek és célok kielégítésére szolgál, úgyszintén a táblázat-szedés is, némi gyakorlat után, az utóbbi azonban a typometrikai számításnak tudása mellett, szintén elsajátítható.

A kiszedett formák, mielőtt nyomtatás alá jönnének, javítás végett lehuzatnak. — A levonás különféleféleképen történik; hosszabb idő óta álló formáknál azonban a legegyszerűbb mód az: ha olvasó indigó-papírt veszünk s ennek festett oldalát a lehúzendó szedésre fektetjük, a leendő korrektúrát pedig följé helyezzük s a lehúzó-készülékkel lenyomatjuk ép' oly módon, mintha csak festékkel kentük volna be a szedést s kész a lenyomat, csakhogy kék színű.

Ha a forma kijavíttatik s minden hibától ment, akkor kinyomható; a kinyomás előtt azonban az utolsó javítás revisio gyanánt utánnézetik s arra is ügyeltetik, nem dőlt-e el vagy tolódott félre egyik vagy másik betű?

Mikép lehet a kéziratot kiszámítani?

Ha 2 irott sor nyomtatásban ad										Ha 3 irott sor nyomtatásban ad										Ha 4 irott sor nyomtatásban ad									
akkor					akkor					akkor					akkor					akkor					akkor				
nyomott					nyomott					nyomott					nyomott					nyomott					nyomott				
10	5	15	20	25	30	10	2	4	6	8	12	12	4	8	16	20	24	24	24	12	3	6	9	15	18	18	30	36	36
20	10	30	40	50	60	20	4	8	12	16	24	24	8	16	32	40	48	48	48	24	6	12	18	30	36	36	60	72	72
30	15	45	60	75	90	30	6	12	18	24	36	36	12	24	48	60	72	72	72	36	9	18	27	45	54	54	90	108	108
40	20	60	80	100	120	40	8	16	24	32	48	48	16	32	64	80	96	96	96	48	12	24	36	60	72	72	108	126	126
50	25	75	100	125	150	50	10	20	30	40	60	60	20	40	80	100	120	120	120	60	15	30	45	75	90	90	135	162	162
60	30	90	120	150	180	60	12	24	36	48	72	72	24	48	96	120	144	144	144	72	18	36	54	90	108	108	162	198	198
70	35	105	140	175	210	70	14	28	42	56	84	84	28	56	112	140	168	168	168	84	21	42	63	105	126	126	189	225	225
80	40	120	160	200	240	80	16	32	48	64	96	96	32	64	128	160	192	192	192	96	24	48	72	120	144	144	216	252	252
90	45	135	180	225	270	90	18	36	54	72	108	108	36	72	144	180	216	216	216	108	27	54	81	135	162	162	243	288	288
100	50	150	200	250	300	100	20	40	60	80	120	216	72	144	288	360	432	432	432	216	54	108	162	270	324	324	486	576	576
200	100	300	400	500	600	200	40	80	120	160	240	324	108	216	432	540	648	648	648	324	81	162	243	405	486	486	729	864	864
300	150	450	600	750	900	300	60	120	180	240	360	432	144	288	576	720	864	864	864	432	108	216	324	540	648	648	972	1152	1152
400	200	600	800	1000	1200	400	80	160	240	320	480	648	180	360	720	900	1080	1080	1080	540	135	270	405	675	810	810	1215	1440	1440
500	250	750	1000	1250	1500	500	100	200	300	400	600	756	216	432	864	1080	1296	1296	1296	648	162	324	486	810	972	972	1458	1764	1764
600	300	900	1200	1500	1800	600	120	240	360	480	720	864	252	504	1008	1260	1512	1512	1512	756	189	378	567	945	1134	1134	1713	2079	2079
700	350	1050	1400	1750	2100	700	140	280	420	560	840	972	288	576	1152	1440	1728	1728	1728	864	216	432	648	1080	1296	1296	1944	2332	2332
800	400	1200	1600	2000	2400	800	160	320	480	640	960	972	324	648	1296	1628	1944	1944	1944	972	243	486	729	1215	1458	1458	2187	2625	2625
900	450	1350	1800	2250	2700	900	180	360	540	720	1080	1080	360	720	1440	1800	2160	2160	2160	1080	270	540	810	1350	1620	1620	2430	2916	2916
1000	500	1500	2000	2500	3000	1000	200	400	600	800	1200	1188	396	792	1584	1980	2376	2376	2376	1188	297	594	891	1485	1732	1732	2601	3121	3121

Ha azt akarjuk tudni, hogy egy kézirat hány nyomott sort ad? akkor a kéziratból addig kell szedni, míg a szedett sor egy irottal egyenlően nem végződik. Midőn ez már megtörtént, akkor számlítsuk össze az irott sorokat, s aztán nézzük meg a szedést, hogy az irott sorok hány nyomott sort adtak? Ha p. o. 3 irott sor a 2 nyomott sort ad, s ha a kézirat 540 sorból áll, akkor keressük fel a 3-ik hasámban, mintán 3 irott sor a mérvadó, az irott soroknak rovata közt az 540 számot s aztán ugyanazon, azaz a fekirányu vonalon lépünk át azon rovathoz, ahol a 3 irott sor a nyomott sort tünteti elé, azaz a 2. számu rovathoz, és látni fogjuk, hogy ott 360 látható, ami annyit jelent, hogy 540 irott sor 360 nyomott sort ad.

Ívjel mutató, azaz elsődleti tábla.

Köztudomásu, hogy nem egy olvasó azon töri fejét, hogy mire való a columna alján az a szám? Ez pedig fontos egy szám. Mert az íveken az ívjel nemcsak azt jelzi, hogy a könyvben hanyadik ív, hanem arra is szolgál, hogy a könyvkötő könnyen vehesse észre azt, hogy az ívnek hol az első oldala. Ennélfogva a szedő mindég ügyeljen arra, hogy minden ívnek az első s harmadik columnája a folyó ívszámmal láttassék el olykép, hogy az első oldal alsó baloldalán a szerzőnek vagy a műnek neve, jobbra pedig az ívnek hányadik száma, a harmadik columnán az ívszám mellé még egy csillag is tétessék. — A nyomdászok ez okból, azaz gyorsabb tájékozás végett, egy ívjel-mutatót használnak, még pedig a következőt:

A z í v j e l

és pedig | nagyrétn. | 4-rétnél | 8-rétnél | 12-rétnél | 16-rétnél
az | a következő oldalra tétessék

és pedig az	nagyrétn.	4-rétnél	8-rétnél	12-rétnél	16-rétnél
1 A	1	1	1	1	1
2 B	5	9	17	25	33
3 C	9	17	33	49	65
4 D	13	25	49	73	97
5 E	17	33	65	97	129
6 F	21	41	81	121	161
7 G	25	49	97	145	193
8 H	29	57	113	169	225
9 I	33	65	129	193	257
10 K	37	73	145	217	289
11 L	41	81	161	241	321
12 M	45	89	177	265	353
13 N	49	97	193	289	385
14 O	53	105	209	313	417
15 P	57	113	225	337	449
16 Q	61	121	241	361	481
17 R	65	129	257	385	513
18 S	69	137	273	409	545
19 T	73	145	289	433	577
20 U	77	153	305	457	609
21 X	81	161	321	481	641
22 Y	85	169	337	505	673
23 Z	89	177	353	529	705
24 Aa	93	185	369	553	737
25 Bb	97	193	385	577	769
26 Cc	101	201	401	601	801
27 Dd	105	209	417	625	833
28 Ee	109	217	433	649	865
29 Ff	113	225	449	673	897
30 Gg	117	233	465	697	929
31 Hh	121	241	481	721	961
32 Ii	125	249	497	745	993
33 Kk	129	257	513	769	1025
34 Ll	133	265	529	793	1057

A leggyakoribb kilövési módok.

Nagyvérét (Folio).

Első forma		Második forma		Fél ív	
1	4	3	2	1	2

Negyedrét (Quart).

Első forma		Második forma		Fél ív	
1	4	3	2	1	2
8	7	6	5	4	3

Negyedrétnél, ha a columnák jól ki vannak löve, a felső és az alsó oldalak számai összeadva, mindég 9-et tesznek.

Haránt-negyedrét (Quer-Quart).

Első forma		Második forma		Fél ív	
4	5	9	3	7	8
1	8	7	2	1	4

Haránt-negyedrétnél a két egymásmellett álló oldalak számai összeadva mindég 9-et tesznek.

Nyolcadrét (Octav).

Első forma				Második forma			
8	6	21	5	9	11	01	2
1	16	13	4	3	14	15	2

Fél ív			
4	5	9	3
1	8	7	2

Nyolcadrétnél a két egymásmellett álló oldalak számai összeadva mindig 17-et tesznek; fél ívnél azonban csakis 9-et.

Haránt-nyolcadrét (Quer-Octav).

Első forma				Második forma			
13	12	9	91	15	01	11	41
4	5	8	1	2	2	6	3
			1				1

Fél iv

8	5	9	7
1	4	3	2
1			

Tizenkettedrét (Duodez).

Első forma				Második forma			
9	5	4	4	11	7	2	2
16	20	12	12	14	18	23	23
13	17	72	72	15	19	22	22
12	8	1	1	10	6	3	3
			1				1

Fél iv

6	3	2	5
10	10	11	1
9	9	21	1
7	7		
6	4		

Tizenhatodrét (Sedez).

Első forma

8	25	32	¹ 1
9	24	17 ₂	16
12	12	02	31
5	28	29	4

Második forma

9	12	03	¹ 3
11	22	19 ₂	14
01	23	81	51
7	26	31	2

Fél iv

4	31	91	¹ 1
5	12	9	8
9	11	01	2
3 ¹	14	15	2

Harminchatodré (Octodez).

Első forma

5	32	29	8	17	20
4	33	87	6	91	12
1 ₁	36	25	12	13	24

Második forma

19	18	7	30	31	6
22	15	10	17	13	3
23 ₁	14	11	26	35	2

48-as (48-ger).

A 48-as 3 nyolcadréti ívből áll s a következőképen kilövendő:

3-ik ív 2-ik forma s.	3-ik ív 1-ső forma s.
2-ik ív 1-ső forma 2.	2-ik ív 2-ik forma 2.
1-ső ív 1-ső forma 1.	1-ső ív 2-ik forma 1.

64-es (64-ger).

A 64-es 4 nyolcadréti ívből áll s a következőképen kilövendő:

4-ik ív 1-ső forma	3-ik ív 2-ik forma	3-ik ív 1-ső forma	4-ik ív 2-ik forma
1-ső ív 2-ik forma	2-ik ív 1-ső forma	2-ik ív 2-ik forma	1-ső ív 1-ső forma

A javításról s a javítójelek ismertetéséről.

A javítóíven a hibák, valamint változások is különféle jelek által jelöltetnek meg, és pedig a következőkép:

Ha egy sorban egy hiba fordul elő, akkor azon hibát, illetve betűt egy egyenes | vonal által áthúzzuk és azután az ívnek a szélén is ugyanazon jelt csináljuk, a jel után pedig felírjuk a kijavítandó, illetve a helyes betűnek az alakját azért, hogy a szedő a jel által észrevehesse azt, hogy hol s minő betűt javítson ki; ha két hiba fordul elő, akkor a másik hiba megkülönböztetés végett más jel által áthúzandó, még pedig oly jel által, amelynek felületén egy horog van e| ha három hiba fordul elő, akkor a harmadik hiba egy ké| horgos, a negyedik pedig egy három| horgos jel által jelöltetik meg. Ha még netán több hiba fordulna elő, akkor a horgos jelek felfordított alakban | _ | _ | egymásután jelöltetnek meg.

| e

| s

| t

| m

| _ | _ |

— 9

Ha egy szóban egy betű, avagy ha egy *szó* egész szó is felesleges, akkor a betű egy fennálló, a szó pedig egy fekvő jel által jelöltetik meg, az ívnek a szélén; a jel után egy görög 9 (deltha) íratik, ami annyit jelent, mint *deleatur* = kiirtandó.

Ha a ritkító vonal, avagy egy zárka miatt a sorok illetve a szavak közt egy mocsok # fordul elő: akkor az a szövegben valamint az ív szélén is egy kettős kereszt, azaz e # jel által jelölendő meg a célból, hogy a szedő azt a javítás alkalmával az árral nyomja le.

#

Ha egy szóban egy betű hiányzik: akkor a hiányzó betű előtt álló betű áthúzzatik és azután az ívnek a szélén is a jel után mindkét betű kiíratik; ha azonban egy mondatjel hiányzik | akkor az illető szónak az utolsó betűje egy jel által áthúzandó s azután az ívnek a szélén a jel után az áthúzott betű s a hiányzó mondatjel is kiírandó.

| ny

| k :

Ha több szó avagy néhány sor is kihagyatott: akkor az ívnek a szélén a jel után felíratik: *vide manuscript* = lásd a kéziratot, vagy pedig a hiányzó szövegrész lesz oda írva.

Egy felfordított betűnek e jele az ív szélén V , V
ami annyit jelent, mint vertatur = fordítsd át.

(Két) egybeszedetett szónak a szétválasztási jele X
az ív szélén X , az össze húzásnak pedig ez — —

Ha egy szó ritkítatott, amely szükségtelen: akkor annak a jele az ív szélén — — — — ami annyit jelent, hogy e g y b e h u z a n d ó.

Ha egy szó a zárkák által ritkítandó, akkor az egy vonal által aláhuzandó, az ívnek a szélén pedig a vonal fennálló vonalak által áthuzandó, ami annyit jelent, hogy ritkítandó; ha pedig a szó dülő (cursiv) betűből szedendő, akkor az egy fodros vonallal aláhuzandó és az ív szélén kiirandó, hogy minő betűfajból szedendő; a dupla vonal azonban csakis akkor használatos, ha az aláhuzott szó kövérebb betűből szedendő, s akkor is az ív szélén kiiratik a szedendő betűfaj neve.

cursív

félkövér

Ha a szavak² felcseréltettek a mondatban, akkor azok számok³ által a kellő sorrendben megjelölendők.

Ha egy sornál a bekezdés¹ niányzik, akkor annak a jele [] ha pedig a sor szükség nélkül behuzatott, akkor annak a jele []

Ha egy behuzott sor az előbbinek a

folytatását képezi, akkor annak a jele — — — —

Ha egy szó, avagy egy sor görbén áll, akkor annak a jele az ívnek a szélén — — — —

Ha egy sor a ritkító-vonalak által tulságosan ritkítatott, akkor annak a jele az ívnek a szélén ()

Ha egy sor a vonalak által nincs kellőképpen ritkítva, akkor annak a jele az ívnek a szélén > — — — — <

Ha egy íven az oldalak felcseréltettek, akkor minden egyes oldalra, amely nem áll a maga helyén, felirandó: felcserélt.

Együttal arra is figyelmeztetjük a t kiadókat és írókat, kivált azokat, akik a szedés technikáját eléggé még nem ismerik, miszerint javítás alkalmával a lehetőséghez képest változásokat avagy kitérüléseket ne tegyenek, mert e miatt nemcsak a szedő kénytelen néha több sorokat törölni, ami hosszabb időt igényel, mint a penna által történt megjelölés, hanem a nyomda is a betűanyag megrongálása által kárt szenved.

A nyomtatványok alakjáról.

A nyomtatványnak alakjára nagy gond fordítandó, mert a rossz szédesalak a legjobb nyomtatványt is kiforgatja szépségéből. Ez okból az arányviszony a szédesben általában a következő szabályokon alapulhat: A nyolcad-alakra nézve a szédesnek a papir kétharmadát kell betölteni, vagyis 20-22 cicero szélességnek a 34-36 cicero magasság felel meg az oldalcimmel együtt annyival is inkább, mert a tudományos avagy szép-irodalmi művek nyolcad vagy kis negyed alakban kiállítandók; politikai művek alakjául azonban, valamint a röpiratok- és a tankönyveknél is, legcélszerűbb a nagy nyolcad. A negyed alaknál azonban e viszony változik, s a szélesség egy negyedével emelkedik a magasság, így p. o. 40 szélességnek az 50 magasság felel meg, mert az encyclopaediái, valamint a hittani művek, kéthasábosan, sőt a nonpareillnél a 3 hasábra osztás megfelelőbb, negyed, illetve nagy negyed alakban állítandók ki. — A könyvekben használandó betűnagyságok helyes meghatározására szintén némi gond fordítandó s a megrendelő arra figyelmeztendő, hogy p. o.: 16 széles és 24 magas alaknál mittel helyett inkább ritkított cicero alkalmazandó; 32 széles és 48 magasnál pedig a garmond vagy petit betű alkalmazandó még pedig kéthasábosan, mert az olvasás ez által megkönnyebbül.

Vége arra is figyelendő, hogy oly műveknél, melyeknél a columnák körzettel vannak körülfoglalva, hogy azoknál a vacat columnára — vacat — vak oldal, azaz a könyvekben előforduló fehér lap — a körzet ne adassék.

9.

Hogyan szedessenek a jegyzetek?

A jegyzeteket, melyek elé, vagyis a szöveg után egy elválasztó vonalka avagy egy vaksor tetetik, soh'se szabad ugyanazon betűfajból szedni, melyből a szöveg is szedett, hanem mindig kisebbből; a jegyzetek pedig * avagy törtszámok által idéztetnek illetve jelöltetnek meg; kisebb nyomdákban azonban, ha törtszámokkal nem rendelkeznek, a megjelöléshez közönséges számokat is két zárjel közt használhatnak, mert azok a célnak szintén megfelelnek, sőt azok által a fellelhetés könnyebb.

A jegyzetek a columnán folyó számokkal megjelölendők még akkor is, ha a columna ámbár két hasábos; két hasábos szédesnél azonban egy általános elválasztó vonal avagy vaksor teendő, a jegyzetek pedig szintén folyó számokkal megjelölendők s a szöveg szerint két hasábosban szedendők nem törődve azzal, valjon a megjelölés az 1-ső avagy a másik hasábosban fordul-e elő; hogyha azonban a jegyzetek 4 sornál többet nem adnak, akkor azok nem hasábosban, hanem a columna szélében azaz általában szedendők.

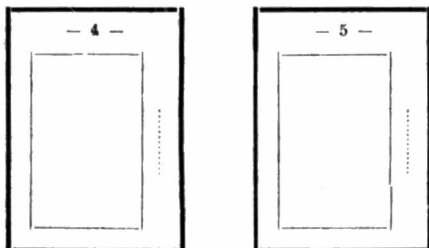
— a

Az illusztrációk mikénti elhelyezéséről.

Az illusztrációk a művekben, mint a képes folyóiratokban mindég a jobboldalon helyezendők el, a baloldal ellenben szabadon hagyandó.

Szintugy elkerülendő több nagyobb vagy kisebb illusztrációnak egymás mellett való állítása, mert ez által az egyik a másiknak hatását csak csorbitaná; nagy alakú, dúsán illusztrált folyóiratokban, árjegyzékekben és ezekhez hasonló munkákban ilyesmit persze csak ritkán vagy egyáltalán nem is lehet elkerülni, de 4-ed vagy még inkább 8-ad réttű művekben a legtöbb esetben a kellő hely rendelkezésünkre áll.

Részut álló illusztrációk kifelé állítandók. Ha azonban azon legyőzhetetlen akadály találja beállani, hogy ily illusztrációt a baloldalon vagy pedig két ilyet egymás mellett kell elhelyeznünk, akkor helyesebbnek tartjuk, ha a balra állónak alja a balszél (Buntsteg) felé helyeztetik el, vagyis ekkép:

hogy ezáltal mindkét illusztráció ugyanazon tekintettel vétethessék szemügyre és ne legyen szükséges e miatt a könyvet egyszer balra, másszor jobbra forgatni.

A fametszetek azonban óvatos eljárást igényelnek, mert igen könnyen, kivált a nedvesség beszívargása következtében meggörbülnek; ez okból tán nem lesz felesleges, ha erről is egy-két szót kockáztatunk.

A fametszetek meggörbülése ellen ugyanis a következő eljárás ajánlható: Minden nagyobb fametszetet legjobb, ha elzárt rekeszbe állva elteszük, és csak akkor, ha a forma a gépben van, helyezzük oda. Az olyan munkánál, hol ez eljárás idővesztéssel jár, ajánlatos a fametszetek beolajozása úgy, hogy az olaj minden oldalról beszívároghassék, és így a fa a nedvesség és légmérsékletváltozásnak ellenálljon. A hosszszas szállítás stb. alkalmával a nedves levegő behatása következtében meggörbült fametszeteket a legcélszerűbben úgy egyenesítjük ki, hogy légvonatmentes helyre, pl. rekesz vagy regal magas széle közötti hézag között állítjuk, s ez által lassan ugyan, de biztosan meg egyenesednek, s a legtöbb esetben erre elég egy éj, a mi után a nyomast idővesztés nélkül folytathatjuk. Némely nyomdában pedig oly eljárást követnek, hogy a meggörbült fametszetet homorú oldalával a hideg padozatra fektetik és nehezékeket raknak rá; ezen eljárás azonban célszerűtlen, mert ez által a finom vonalak a metszet élén könnyen megsorbolnak.

Az initialék mikénti elhelyezéséről.

Régóta tudvalevő dolog, hogy az initialének hivatása a szöveget díszíteni, szépíteni, esetleg képletesen megmagyarázni is; de mindennek dacára nem szabad soha elfelejteni azt, hogy az initiale egyszersmind az első szónak kezdőbetűjét képezi, tehát úgy helyezendő el, hogy a szó könnyen felismerhető és olvasható legyen, nem pedig, hogy az összefüggést nagy bajjal kelljen még előbb felkeresni és tanulmányozni.

Ez pedig el nem kerülhető, ha mindannyi, az initialéhoz zárkozó sorok attól egyforma távolságba állíttatnak, vagy pedig ahhoz szorosan hozzászoríttatnak.

A szoros összekapcsolás azonban más módon nem érhető el, mint ha az első sort az initialehoz közvetlen hozzázárjuk és a következő sorokat valamivel behúzzuk. A szem az első sornak ezen, habár csak kis mértékben történő kitüntetése által önkénytelenül arra irányoztatik, és ennél fogva hamarabb képes a kezdőbetűvel való összefüggést föllelhetni. Ez okból tehát tanácsos az első sort lehetőleg szorosan az initialéhoz kizárni és a következő sorokat csak annyival behúzni, hogy az első sor elegendőleg kiemelkedhessék, minek $\frac{1}{3}$ – $\frac{2}{3}$ négyzettel (Geviert) való behúzás minden esetre megfelel.

Verseknél az initiale a sorok szélességéhez arányosítva, azokon fölül emelkedhetik. A verssedésnél azonban általában ajánlatos a **zárt** kezdőbetűk alkalmazását kerülni, mert annál már a sok szabad tér is megköveteli a nyílt kezdőbetűk használatát, hogy általuk az üres jobban betöltve legyen.

A címszedés alapelveiről.

A cím nem egyéb, mint lehetőleg szűk keretben visszatükrözött tartalma a könyvnek, melylyel az olvasót annak élvezetére mintegy előkészítjük. Csoda-e tehát, ha a szerző, kiadó vagy egyéb érdekelt a műnek főtényezőjéül a címet tekinti, s mindent elkövet, miszerint az mint grammatikai, mint pedig typographiai tekintetben úgy sikerüljön, hogy az olvasni vágyó közönség figyelmét már magában is a könyvre vonja s az annak megszerzésére irányuló vágyat fölébressze. A címlap egyszersmind bevezető nyitját is képezi a mű szellemi tartalmának, és minél tetszesebb az, s minél inkább képes tipikus alakja által az olvasó figyelmét megragadni, annál értékesebb typographiai tulajdonságok fogják azt jelezni.

Ennél fogva címszedésnél az alapelvek következők: az alak figyelembevételének és e szerint választandó írássok megfelelő nagyságviszonyai is. A cím egyes mondatainak (sorainak) logikai taglalása. A fontosabb mondatok természetszerű kiemelése és a kevésbé fontos mondatok fokozatszerű összhangzásba hozása. Az elválasztó vonalak (Spitz) használata egyes mondatoknál, hol ez alkalmazható; ellenesetben a mondatrészek kellő hézagok általi elválasztása és megjelölése. Az egyes mondatoknál alkalmazott hézagbeosztás kikerülhetlen egyenlősége. A középre zárt soroknak szélességükre nézve egyenlőknek lenni nem szabad. A cím főszora a lehetőség a columna egyharmadában foglaljon helyet. Többféle cifra írásnak alkalmazása lehetőleg kerülendő. A betűfajok választásában követett lehető egyszerűség mellett a cím alakjára annyiban irányoztassék a figyelem, hogy ez vederalakú ábrázatot mutasson. Az interpunctio elhagyandó.

m.

Hogyan szedessék a könyvgerinc?

A könyvgerinc, ha fekvőleges alakban, azaz ha hosszában szedetik, akkép szedessék, hogy azon a könyv címe és szerzője alulról fölfelé legyen olvasható; ha pedig álló alakban szedetik, akkor az akkép szedessék, hogy azon a könyv címe vagy fő-címsora, szerzője és évszáma legyen olvasható, de a sorok a könyvnek vastagságán felül szélesebbek nem lehetnek.

o.

A táblázat-szedés alapelveiről.

A táblázat-szedésnél főképpen arra kell vigyázni, hogy a rovatok s az alak hosszúsága, kivált a szélessége, negyed petit, illetve cicero

szélességre menjen ki, nehogy a haránt-vonalzat (Querlinien) szedésénél apró vonaldarabkákkal kelljen dolgozni.

A rovatok azonban csakis közönséges s nem cifra betűkből szedendők s a betűnagyság a tabelláknál általában a következő szabályokon alapulhat: Kis nyolcad-alaknál a főrovatok ciceróból, az alrovatok nonpareillé- és petitből szedendők; nagy nyolcadnál a főrovatok mittel, az al garmond és petit; negyed-alaknál a főrovatok tertia, az al ciceró és garmond.

— a

Hogyan lehet plakát-betűket gyorsan készíteni?

Plakátbetűket, vagy egész sorokat is, zsebkéssel igen jól lehet készíteni. Ugyanis a betű vagy sor selyempapírra rajzoltatik vagy a meglevő betű egyszerűen lenyomatik s azután egy fényes papírlemmezre, amely két összeragasztott darabból legyen, a selyempapíron lévő rajz képpel befelé ragasztatik, s zsebkéssel avagy ollóval a selyempapírnak az átlátszó rajza szerint kivágatik. Ennek megtörténte után a kivágott betű egy megfelelő talapra erősítettik és földszurok-mázzal bemázoltatik s annak megszáritása után használható.

Ily módon a vidéki nyomdászok sokszor gyorsan és jól kisegithetik magukat az ily hiány által keletkező zavarokból.

— a

Hogyan lehet árnyképeket olcsón készíteni?

Árnyképeket vagy a mér- és szám-tani könyveknek előforduló ábrákat is, árral igen jól s könnyen lehet készíteni. Ugyanis a kép avagy az ábra selyempapírra rajzolando s azután egy közönséges, de sima pálatáblára képpel befelé ragasztandó; ennek megtörténte után, vagyis ha a felragasztás már száraz, egy éleshegyű árral a papíron átlátszó rajz eleinte óvatosan és gyengén, azután pedig mélyebbre kivésztik, az ábra nagysága pedig, ha az előbb nem történt meg, késsel óvatosan kivágatik s megfelelő talapra erősítettik, illetve ragasztatik még pedig a következőkép: Úrpótok papírba csavarva, összeragasztatnak és a pálatábla, melynek tulsó oldalán keresztül-kassul mélyebb vóna-

lak huzatnak, cnyvvel ráragasztandó s azután az egész cliché a betűmagasságra aláragasztatik s annak megszáritása után használható.

Az ily cliché, amint ezen mutatványból kitűnik, nemcsak a kitűzött célnak felelnek meg, hanem olcsóságuk miatt a könyvkiadóknak is előnyére válnak.

— a

Mit értünk az osztás alatt?

Osztás alatt értetődik az, hogy a kinyomott s osztani való formából az egymásmellé rakott betűk szétszedetnek, azaz hogy a betűk a kiszedett szekrénybe illetve a szekrény rekeszeibe visszahelyeztetnek a célból, hogy azokból ismét szedhessünk.

A szedés előtt azonban mindég arra kell ügyelni, valjon a szekrény rekeszei nem porosak-e, ami kitisztítandó, és valjon az osztandó forma tisztán meg van-e mosva.

Az osztandó forma felülete egy nedves szivacs által megáztatik a célból, hogy a betűk könnyen szétválaszthatókká legyenek s a formáról a kötőzsinór leoldatik. Az összeragadt betűk osztásánál azonban a következő mód ajánlatos: az osztandó darabokat deszkára vagy köre kell állítani s egy kevés glycerinnel leönteni. Egy éjjelen keresztül így kell állva hagyni s midőn az osztás megkezdetik, meleg vízzel kell a glycerint leöblíteni, nehogy a betűk az ujjak között igen sikamlósak legyenek. Ennek megtörténte után egy szedőlénia segítségével 15—20 sor, vagyis egy fogás (Griff) középső ujjainkkal szorosra fogva felemeltetik, s a balkéznek a három alsó ujjaira helyeztetik és a tulajdonképeni osztás megkezdődik még pedig a következőkép: a jobb középső ujjunk, hüvelyk ujjunkra a felső sornak egy részét toljuk, egy szempillantással elolvasuk s azt nevezett ujjainkkal megfogva, felemeljük és azután az elválasztó betűre a mutató és a középső ujjainkkal egy morzsoló nyomást teszünk és a középső s mutató ujjunkkal óvatosan, de szaporán, alulról szétválasztva a megfelelő rekeszbe leejtjük. Ha egy betű nefán egy idegen rekeszbe esnék, akkor tanácsos azt felkeresni; mert ellenkező esetben a szedés alkalmával az által könnyen egy hiba fordulhat elő. Az osztásnál továbbá arra is kell figyelni, hogy az $\frac{1}{4}$ négyzet s a hajzárkák össze ne keveredjenek.

Az osztás alatt azonban nemcsak a tömörszedés, hanem az előforduló cím- és táblázatszedésnek az osztása is értetendő.

—a

VII. RÉSZ.

A nyomtatásról és a sajtóról.

Mit értünk a nyomtatás alatt?

Nyomtatás alatt értetendő az, hogy kézi avagy gyorsajtó által az összerakott formákról a szükséges példányok sokszorosíttatnak, még pedig a következő nyomtatási módok által:

Műveket egyáltalában száraz papirosra ajánlatos nyomtatni, — habár ez pontosabb és több időt igénybe vevő egyengetést (Zurichtung) követel is, — mert így igen szép s tiszta nyomást kapunk. Megjegyezzük, hogy a száraz papirosra való nyomtatásnál sokkal jobban kopik a betű, mint a nedves papirosra való nyomtatásnál.

Illusztrációk nyomtatásánál világos képeket, melyek kevesebb festéket és gyengébb nyomást követelnek, szatinirozott és puha papirosra nyomtassuk, s a száraz nyomás jól sikerül; ellenben erősebb nyomást és sok festéket kívánó sötét képek nem nyomtathatók oly szépen száraz, mint áztatott papirosra.

Accidenz munkákat mindig száraz papiroson kell nyomtatni, mert így többet, azaz szebbet mutat és többszöri (pl. színes) nyomtatásnál a register is jobban áll, mi a nedves papiroson való nyomtatásnál sohasem érhető el olyan nagy pontossággal. — Olyan munkáknál azonban, melyeket feltűnő diszeséggel akarunk kiállítani, helyes a nyomtatandó papirost nedves ívek közé tenni, mi által ez puhább lesz és a nyomtatásnál minden a legtisztábban jön ki. st.

A gyorssajtó.

A gyorssajtó (melynek feltalálója König Frigyes Eislebenben) 1811-től kezdve, egy oly eszköz, amely egy önműködő nyomóhengerrel és festék-rendszerrel van ellátva, s kézi avagy gőzerővel hajtatik.

A gyorssajtónak főbb alkatrészei pedig a következők: 1) A sajtó alsó- és felső-falai (untere und obere Presswände). 2) A vaspálya (Schienen) négy kerékkel, avagy a körforgató (Kreibewegung) oly gyorssajtóknál, melyeknél a taliga azaz a talpvas ki- s bejárása körforgó fogaskerékkel eszközöltetik. 3) A targonca fogakkal (Presskarren mit Zähne) és a talpvas (Fundament), melyen a nyomó a szedést a keret közé szorítja. 4) A szorító-keret, melybe a szedés szorítottatik. 5) A nyomóhenger (Cylinder), melyre rakják a papírt s amely azt egy csappantyúval (Greifer) elfogja, azzal egyet fordúl a szedés-formán úgy, hogy minden fordulatra egy kész példányt hajt ki a sajtó. 6) A péce (Punktur) és a pécevilla (Punkturgabel), mely utóbbinak a föl- és leemelő működését a mechanikai készülék szabályozza. 7) A festék-szerkezet (Farbenwerk), melyben a festék van s ön maga működik. 8) A festék-henger (Farbencylinder), mely által a festék folyadéka szabályozható. 9) A dörzsölő festék-hengerek (Farbenreibwalzen), amelyek a vashengerrel s a formával folytonos érintkezésben vannak. 10) A szalag (Band), amely kis kerekekre feszítve, a kész példányokat a gépből kivezeti. 11) A kirakó-asztal (Auslegebank), melyre a nyomtatott egyes ívek egymásra egy leány, avagy egy ivförgő = Ausleger, azaz egy mechanikai készülék által rakatnak. 12) A hajtó-kerék (Schwungrad), amelynek forgatása által az egész sajtónak szerkezete működésbe jön.

A gyorssajtón egy óra alatt 800—1000 példányt lehet nyomtatni, míg pedig a következő mód által: A szedés, illetve a forma a szorító-keretben szorosra záratik, amely egy vaslécű keresztrúd által két részre van osztva s azután a talapvasra tétetik; ennek megtörténte után selejtes papír ragasztatik a nyomóhengerre s a hajtókeréknek egyszeri forgása által a forma levonatik a célból, hogy a tisztán ki nem jött betűk stb. fellelhetők legyenek. Ha netán csakugyan egyes betűk tisztán ki nem vehetők: akkor egy tiszta papírra, amely a nyomóhengerre ragasztatott, a forma levonatik és a ki nem jött betűk helyére finom s kis darabból álló papír ragasztatik a célból, hogy ennek a domborodottsága által a betűn a szükséges nyomás véghezvitessék, azaz, hogy a tiszta nyomtatás előállíttassék. Ennek megtörténte után nemcsak a festék folyadéka a festék-hengeren, de a péce is a péce-villán szabályoztatik s a nyomtatás folyhat. Az első vagyis a külső nyomás befejezte után azonban egy olajozott papiros ragasztandó a nyomóhengerre, hogy a második vagyis a hátnyomat nyomtatásánál, a friss nyomtatásu külnyomat ne festékezze be a nyomóhengert, mely által a többi nyomtatás is szennyes lenne. Nyom-

tatás után azonban azon festék-hengerek, melyekre hosszabb ideig szükség nem lesz a gyorsajtóból kiemelendők és azután ócska festékekkel vastagon, réteg gyanánt, beborítandók (ami közönséges kreosot által lemosható) s ilykép egy száraz és levegő-mentes helyre elteendők azért, mert ezen mód által el nem romlanak, hanem épségben maradnak. Mint kenő-olaj pedig bárminemű ásvány-olaj használandó, mert ezek gyántáspiszkot nem csinálnak.

A gyorsajtón azonban színes festékekkel is lehet nyomtatni. E célból a festék-hengerek, valamint a festék-szerkezet is, tisztára megmosatik s ennek megtörténte után a színes festék egy kőlapon kevés kencével — sokkal azért nem, mert a festék fényét elveszíti — a dörzsölő követ szétörzsöltetik olykép, hogy csomók ne képződjenek. Midőn ez már megtörtént, akkor a festékbe még a szükséges kence kevertetik, — sőt, ha a festék anti-zinober, akkor vaj is keverendő — de csakis részletekben, s azután e keverék a festékszerkezetbe adatik és a nyomtatás a már előbb mondott procedura szerint eszközölhető. — Nyomatatás után a forma egy mosdó-deszkára kiemeltetik, a mely egy mozdó-vályusztalba tétetvén, luggal kefe által jól megmosatik és vízzel is leöblítettetik; ennek megtörténte után a forma egy szedő-deszkára tétetik s a szorító keret elvétetvén, a forma pedig zsinórral kikötöttvén és a forma-állványba eltétetik, hogy onnét az osztás végett jó karban elővihető legyen. —a

A kézisajtó.

A kézi (vas) sajtó, melynek feltalálója Stanhoppe Londonban, 1816-tól kezdve, egy oly eszköz, amely nem bír önműködő nyomóhengerrel, sem pedig egy festékszerkezettel; ezen okok miatt kénytelen a nyomó önmaga nemcsak a formát egy kézi-henger által a festékekkel bekenni, hanem a nyomtatást is véghezvinni.

A kézisajtó főbb alkatrészei a következők: 1) A sajtó-oszlopok (Presswand), azaz a sajtó oldalállványait képező két vasoszlop. 2) A vaspálya (Schienen), amelyen a targonca a talpvassal együtt ide-oda szalad. 3) A targonca (Presskarren), és a talpvas (Fundament), melyen a nyomó a szedést a keret közé szorítja. 4) A sajtó-födő (Deckel), amely egy vasból készült négyszögű s két részből álló keret; a felső, t. i. a szenyfödő, papírral bevont keretecske, mely egyszersmind arra is szolgál, hogy a papírt a nagy födőhöz szorítsa és azt a födőnek a formára való hajlításánál a kihullástól megóvja; a másik pedig a nagy födő, amely vászonnal feszesen be van borítva s vastag papírral beragasztva, a sajtó targoncáján csavarokon nyugszik. 5) A szorító-keret (Schliessrahme), melybe a szedés szorítottatik. 6) A fogantyú (Kurbel), mely által a talpvas a vaspályán a köcsög alá nyomtatás végett ide-oda húzatik. 7) A köcsög (Tiegel), mellyel a nyomtatás véghezvitetik. 8) A sajtórúd (Bengel), mellyel a nyomtatást eszközlik. 9) A csukló (Knigelenk), amely a sajtórúdnak behúzása által a sajtó-födőn a nyomtatást eszközli. 10) Az orsó (Press-Spindel), amely által a gyöngébb vagy erősebb nyomtatás fejleszthető.

A kézisajton egy nap alatt 1600—2000 példányt lehet nyomni. —y

Hogyan lehet monogrammot monogram-betű nélkül nyomtatni?

Manapság nem egyszer fordul elő az, hogy a kisebb nyomdatulajdonosnak egy monogrammos jelvény hiánya fejtörést okoz; e bajon pedig

igen könnyen lehet segíteni, mert ehhez nem kell egyéb, mint az, hogy egy keskeny, de magas betűfajból a kezdőbetűket (Versal) keresztbe (X) nyomtatjuk. —a

Mikép lehet a papír-szükségletet kiszámítani?

A rizmát 1000 ívvel, azaz 100 füzetel à 10 ívvel számítva.

példány- nál	H a e g y í v																						
	1		2		3		4		5		6		7		8								
	példányt ad, akkor szükséges																						
	r.	f.	ív	r.	f.	ív	r.	f.	ív	r.	f.	ív	r.	f.	ív	r.	f.	ív	r.	f.	ív		
50	—	5	—	—	2	5	—	1	7	—	1	3	—	1	—	—	9	—	8	—	7		
100	—	10	—	—	5	—	—	3	4	—	2	6	—	2	—	1	7	—	1	5	—	1	3
150	—	15	—	—	7	5	—	5	1	—	3	8	—	3	—	2	6	—	2	2	—	2	9
200	—	20	—	—	10	—	—	6	8	—	5	1	—	4	—	3	4	—	2	9	—	2	5
250	—	25	—	—	12	5	—	8	5	—	6	3	—	5	—	4	3	—	3	6	—	3	2
300	—	30	—	—	15	—	—	10	1	—	7	6	—	6	—	5	1	—	4	3	—	3	8
350	—	35	—	—	17	5	—	11	8	—	8	9	—	7	—	5	9	—	5	—	—	4	4
400	—	40	—	—	20	—	—	13	5	—	10	2	—	8	—	6	8	—	5	8	—	5	—
450	—	45	—	—	22	5	—	15	2	—	11	4	—	9	—	7	7	—	6	5	—	5	7
500	—	50	—	—	25	—	—	16	9	—	12	6	—	10	—	8	5	—	7	3	—	6	3
550	—	55	—	—	27	5	—	18	5	—	13	9	—	11	—	9	3	—	7	9	—	7	—
600	—	60	—	—	30	—	—	20	2	—	15	1	—	12	—	10	—	—	8	7	—	7	7
650	—	65	—	—	32	5	—	21	9	—	16	4	—	13	—	10	9	—	9	4	—	8	2
700	—	70	—	—	35	—	—	23	5	—	17	7	—	14	—	11	7	—	10	—	—	8	8
750	—	75	—	—	37	5	—	25	2	—	18	9	—	15	—	12	6	—	10	8	—	9	4
800	—	80	—	—	40	—	—	26	9	—	20	1	—	16	—	13	4	—	11	5	—	10	1
850	—	85	—	—	42	5	—	28	5	—	21	4	—	17	—	14	3	—	12	2	—	10	7
900	—	90	—	—	45	—	—	30	2	—	22	6	—	18	—	15	1	—	13	—	—	11	3
950	—	95	—	—	47	5	—	31	9	—	23	8	—	19	—	15	9	—	13	8	—	11	9
1000	1	—	—	—	50	—	—	33	5	—	25	1	—	20	—	16	8	—	14	3	—	12	6

—a

A simító-sajtó.

A simító-sajtó (Glättpresse), egy oly segéd-eszköz, amely a nyomtatványt kisimítja. Ez okból a nyomtatványok ilyenként fényezett papírlemezek közé rakatnak és a sajtóban bepréseltetnek, hogy neesak a papiros visszanyerje eredeti fényét, hanem, hogy a nyomtatás után a betűk kidomborodásai is kisimittassanak. —y

VIII. RÉSZ.

A helyes írásról.

A mondatjelek használata.

Magyar nyelvben a mondatjelek a következőkép használatnak:

1. A vessző (,) használatik:

a) minden közbeszárt mondat előtt és után, valamint minden visszahozó névmás előtt is;

b) minden rövid elő- és utómondat között, ha egymástól függek;

c) az összevont mondatokban az egymás után következő szavak között, midőn e két kötszó: és — vagy nélkül állanak.

2. A pontosvessző (;) használtatik:

a) a hosszabb elő- és utómondatok között;

b) a hosszabb alárendelt mondatok között, melyek egymásra vonatkoznak, kiváltképp, ha a második mondat az elsővel e kötszók által: de tehát, azért, mégis, csak, úgy, hanem, azonban stb. összekötve vagyon,

3. A kettőspont (:) használtatik:

a) a hosszabb körmondatban, hogy az előmondat az utómondattól elosztassék;

b) midőn idézve fordul elő a mondatban;

c) e szavak után: mint és ugyan.

4. Pont (.) használtatik:

a) a teljes értelmű mondat végén;

b) a megrövidített szavaknál.

5. Kérdőjel (?) használtatik:

minden kérdőmondat végén.

6. Felkiáltójel (!) oly mondat után használtatik:

melylyel valami parancsoltatik, vagy valaki hivatik, valamint az indulatszók után is.

A nagy kezdőbetűk használata.

A szók kezdő betűit nagy betűvel írjuk következő esetben:

1. A beszéd és verssor elején. Tehát minden kezdetnél.

2. Végpont után, vagy kettőspont után is, ha idézés következik.

3. A tulajdon neveknél.

4. A címeket s azon szavakat, melyek a megszólított személyre vonatkoznak, úgy szinte a könyvek idézett címeit is nagy kezdőbetűvel írjuk.

5. Nagy betűvel írjuk a szót még a kérdés- és a felkiáltójel után is, ha ezek a mondatot befejezik, azaz: ha végpont helyett állanak. k.

IX. RÉSZ.

A z e g é s z s é g ü g y r ő l.

Nehány egészségügyi észrevétel.

Általán ismeretes az, hogy a nyomdászok legsűrűbben légzőszerv-bajokban szenvednek; ez okból tán nem lesz felesleges, ha e kis könyvben is az egészség fenntartására szolgáló következő egészségügyi tanácsokat adjuk:

1. Kívánatos, hogy a nyomdász jól táplálkozzék s hogy gyakran fürödjék.

2. Kívánatos, hogy a nyomdász rendszeres életű legyen s a mennyire lehetséges, mellőzze a dohányzást s a szeszesitalok helyett gyakran tejet igyék és a szabadban sétáljon.

3. Kívánatos, hogy a nyomdász arra is ügyeljen, hogyha netán ujjai sebesek, hogy azok a nagyobb baj elkerülése miatt teljesen begyógyítsanak; e célra pedig igen jó szer az álomszer (Laudanum) használata.

TARTALOM.

I. RÉSZ: Az írás fejlődéséről.	Lap. 5
II. RÉSZ: Tudnivaló a könyvnyomdászatról. Mit értünk a könyvnyomdászatról? A könyvnyomdászatról a törvények figyelemre méltatandók-e?	7 8
III. RÉSZ: A könyvnyomda főrészeiről. Mit értünk a nyomdai főrészek alatt?	9
IV. RÉSZ: A nyomdai legszükségesebb segéd-eszközökről. Mit értünk a nyomdai segéd-eszközök alatt?	9
V. RÉSZ: A betűszekrények és a görög betűk ismertetéséről. A közönséges antiqua-szekrény Új antiqua-szekrény A fraktur-szekrény A görög-szekrény A görög betűk ismertetéséről	10 11 11 12 12
VI. RÉSZ: A szedés-, a javítás- s az osztásról Mit értünk a szedés alatt? Milyen lehet a kéziratot kiszámítani Ívjel-mutató, azaz elsődleti tábla A leggyakoribb kilövési módok A javításról s a javító-jelek ismertetéséről A nyomtatványok alakjáról Hogyan szedessenek a jegyzetek? Az illusztrációk mikénti elhelyezésétől Az initálék mikénti elhelyezésétől A cimszedés alapelveiről Hogyan szedessék a könyvgerinc? A táblázat-szedés alapelveiről Hogyan lehet plakát betűket gyorsan készíteni? Hogyan lehet árnyképeket olcsón készíteni? Mit értünk az osztás alatt?	13 15 16 17 21 23 23 24 25 25 25 26 26 27
VII. RÉSZ: A nyomtatásról és a sajtóról. Mit értünk a nyomtatás alatt? A gyorsajtó A kézisajtó Hogyan lehet monogrammot monogram-betű nélkül nyomtatni? Milyen lehet a papír-szükségletet kiszámítani? A simító-sajtó	27 28 29 29 30 30
VIII. RÉSZ: A helyesírásról. A mondatjelek használata A nagy kezdőbetűk használata	30 31
IX. RÉSZ: Az egészségügyről. Nehány egészségügyi észrevétel	31

Gyors
Kézvonalgyár
Jutányos

• Rűger C. •

szolgálat
Lipszében
árak

Országos Széchényi Könyvtár